

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Konceptje kształcenia dzieci i ich nauczycieli w twórczości Ryszarda Więckowskiego - recenzja

Author: Urszula Szuścik

Citation style: Szuścik Urszula. (2018). Konceptje kształcenia dzieci i ich nauczycieli w twórczości Ryszarda Więckowskiego - recenzja. "Cieszyński Almanach Pedagogiczny" (T. 4 (2018), s. 155-159).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

**Elżbieta Marek: *Koncepcje kształcenia dzieci i ich nauczycieli*
w twórczości Ryszarda Więckowskiego**
Piotrków Trybunalski: Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
Filia w Piotrkowie Trybunalskim, 2013, ss. 347

Edukacja wczesnoszkolna, czy inaczej – nauczanie początkowe obejmujące klasy I–III, w polskim systemie szkolnictwa stanowi formę zintegrowanego kształcenia. W jego założeniach programowych sposób przekazywania wiedzy oraz kształtowania umiejętności i postaw dostosowuje się do aktywności typowej dla dziecka w tym wieku. Program nauczania umożliwia dzieciom poznanie środowiska i świata – zarówno w jego złożoności, jak i jedności. Do celów tej wczesnej edukacji zalicza się m.in.: nabywanie umiejętności czytania, pisania, wypowiadania się, radzenia sobie z elementarnymi działaniami arytmetycznymi, kształtowanie nawyków społecznego funkcjonowania. Zwraca się też uwagę na rozwijanie możliwości poznawczych uczniów, ułatwiających im coraz dojrzalsze rozumienie świata. Istotne jest rozbudzenie wrażliwości moralnej i estetycznej, umacnianie u dziecka poczucia własnej wartości, wzmacnianie poczucia przynależności narodowej, kulturowo-etnicznej. Poza tym zwraca się również uwagę na przekształcanie motywacji dziecka – początkowo spontanicznej – w motywację świadomą oraz przygotowuje dziecko do wykonywania zadań wymagających systematycznego wysiłku.

Problematyce tej poświęcił swą naukową działalność prof. Ryszard Więckowski (1935–2002), pedagog zajmujący się pedagogiką wieku wczesnodziecięcego, pedagogiką wczesnoszkolną, teoretycznymi podstawami edukacji początkowej, nauczaniem wielopoziomowym i zróżnicowanym, a także językowym kształceniem dziecka. Liczne prace naukowe profesora oscylują wokół tych zagadnień, wnosząc wiele znaczących spostrzeżeń do pedagogiki jako nauki. W związku z prowadzonymi badaniami i wkładem w nauczanie początkowe, R. Więckowski uważany jest (w polskiej pedagogice) za twórcę pedagogiki wczesnoszkolnej jako nauki. Oczywiście już wcześniej wielu polskich pedagogów prowadziło badania w tym zakresie i wniosło liczący się wkład w rozwój teorii i praktyki tego działu, ale R. Więckowski upowszechnił określenie *pedagogika wczesnoszkolna* oraz opracował podstawy naukowe i metodyczne tej dyscypliny, a jego dorobek naukowy w tej dziedzinie jest ogromny i znaczący dla pedagogiki jako takiej.

Recenzowana praca pt. *Koncepcje kształcenia dzieci i ich nauczycieli w twórczości Ryszarda Więckowskiego* autorstwa dr Elżbiety Marek ma na celu przybliżenie sylwetki profesora i zaprezentowanie nie tylko jego dorobku naukowego, ale i wkładu w rozwój tego działu pedagogiki. Autorka (obecnie pracownik Akademii Ignatianum w Krakowie) sama zajmuje się naukowo i zawodowo pedagogiką wczesnoszkolną, a jej bogaty dorobek naukowy (publikacje w czasopismach naukowych, w pracach zbiorowych, prace zwarte, udział w konferencjach tematycznych poświęconych pedagogice itp.) z zasady nawiązuje do różnych aspektów tego działu edukacji.

Książka poświęcona koncepcjom kształcenia dzieci i ich nauczycieli w twórczości R. Więckowskiego ma charakter monografii prezentującej twórczość profesora ukazaną na tle reform oświatowych wprowadzanych w Polsce w II połowie XX wieku. Jej celem było ukazanie znaczenia badań naukowych R. Więckowskiego zarówno w systemach edukacji wczesnoszkolnej wprowadzanych w kolejnych reformach oświatowych, jak i w koncepcjach kształcenia nauczycieli klas nauczania początkowego.

Książka składa się z ośmiu rozdziałów, z których dwa pierwsze ukazują tło społeczno-polityczne ówczesnej Polski oraz życie profesora. W pierwszym (*Przemiany nauczania początkowego w II połowie XX wieku*) Autorka charakteryzuje sytuację tego szczebla nauczania po zakończeniu II wojny światowej, ukazując zarówno proponowane wtedy koncepcje integracji pojawiające się w polskiej szkole, jak i przygotowania do reformy systemu edukacji w roku 1978 (zwanej potocznie reformą Kuberskiego, zakładającą dziesięcioletni tryb kształcenia podstawowego), której przygotowywanie pochłonęło ogromne nakłady finansowe, a z której zrezygnowano w roku 1980, wracając do stanu zainicjowanego ustawą Sejmu PRL z listopada 1961 roku. Rozdział ten bardzo szczegółowo przedstawia zachodzące przemiany w programach nauczania początkowego, ukazuje negatywne aspekty wprowadzanych reform. Charakteryzuje też przygotowania do reformy mające miejsce po zmianie ustroju politycznego. Kwestię reform Autorka podejmuje też w rozdziałach czwartym i piątym, omawiając reformę wychowania przedszkolnego w latach 70. XX wieku oraz reformowanie systemu oświaty w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Ich podrozdziały (*Założenia programowo-organizacyjne reformy nauczania; Przedszkole miejscem przygotowania dziecka do edukacji szkolnej; Konstruowanie programów nauczania; Wdrażanie reformy oraz: Integracja edukacji wczesnoszkolnej; Poznawanie dziecka i wspieranie jego rozwoju; Tworzenie teoretycznych podstaw pedagogiki wczesnoszkolnej; Kontrowersje wokół reformowania oświaty na przełomie wieków; Nowe idee edukacyjne*) prezentują nie tylko całokształt zachodzących wtedy przemian w szkolnictwie podstawowym, ale i poglądy większości wybitnych przedstawicieli polskiej pedagogiki, w tym oczywiście szczegółową analizę prac R. Więckowskiego.

Na wszystkich tych etapach miały miejsce próby stworzenia warunków dla harmonijnego rozwoju dziecka w młodszym wieku szkolnym, powiązania nauki

szkolnej z życiem (różnicując programy nauczania w zależności od środowiska, w którym dziecko funkcjonuje), a także opierania procesu dydaktycznego na aktywności dziecka.

Drugi rozdział przybliży czytelnikowi życie i działalność R. Więckowskiego. Obszerny dorobek naukowy jednoznacznie ukazuje pasje i zainteresowania profesora. Wskazuje też miejsce pedagogiki wczesnoszkolnej w jego badaniach pedagogicznych. Wokół niej – od końca lat 80. – profesor skoncentrował całe swe zainteresowania i prace naukowe, a teoretyczne podstawy tego kierunku wprowadził z przesłanek historycznych, psychologicznych i filozoficznych. Uważał zresztą, że w pedagogice czy psychologii wszystko już zostało powiedziane o edukacji człowieka, a współczesne koncepcje edukacyjne z reguły powtarzają to, co w historii wychowania znane jest od dawna. Ich innowacyjność polega jedynie na odrębnej systematyzacji założeń znanych już w nauce od dawna, ewentualnie na odmiennej hierarchizacji idei czy dawnych koncepcji edukacyjnych.

Z uwagi na swe osiągnięcia R. Więckowski umieszczony został na liście re-sortowych rzeczoznawców-ekspertów oceniających podręczniki szkolne oraz środki dydaktyczne dla edukacji wczesnoszkolnej. Jego dorobek (22 prace o charakterze monograficznym oraz ponad 500 artykułów i rozpraw) jednoznacznie ukazuje wkład profesora w jakość polskiej pedagogiki wczesnoszkolnej.

Kolejne rozdziały książki E. Marek stanowią całość prezentującą dorobek profesora i ukazującą problematykę, wokół której oscylowały jego badania. Wyszczególnione zostały tu wszystkie elementy najbardziej istotne dla nauczania wczesnoszkolnego. Oprócz wzmiankowanych już rozdziałów podejmujących problematykę reform, wczesnej edukacji dziecka w całości poświęcony został rozdział szósty, najdłuższy w całej pracy, pt. *Wczesna edukacja dzieci i ich wielokierunkowa aktywność – implikacje dydaktyczne*, którego podrozdziały (*Praca wychowawcza i terapeutyczna w klasach początkowych; Projektowanie pracy nauczyciela; Edukacja polonistyczna; Edukacja środowiskowa, matematyczna, plastyczna i techniczna; Środki dydaktyczne w edukacji dziecka; Pomiar i ocenianie efektywności kształcenia uczniów i pracy pedagogicznej nauczyciela; Nauka domowa uczniów*) wskazują na to, jak wiele miejsca w twórczości pedagogicznej R. Więckowskiego zajmuje metodyka nauczania – pojmowana bardzo szeroko. Profesor doskonale rozumiał rolę, jaką odgrywają w stymulowaniu rozwoju dziecka poszczególne rodzaje aktywności. Dostrzegał sens pracy wychowawczej i terapeutycznej z dzieckiem. Istotne były też według niego badania dla nauczania języka ojczystego i studia nad językiem dziecka w ogóle. Na uwag zasługuje niepowtarzalne podejście do nauki domowej dzieci w wieku wczesnoszkolnym oraz kładzenie nacisku na edukację środowiskową, matematyczną i plastyczno-techniczną.

Dla współczesnej szkoły wyzwaniem jest przygotowanie młodego pokolenia do aktywnego życia w społeczeństwie – z uzmysłowieniem mu, że cywilizacja powinna stanowić konglomerat wartości zarówno materialnych, jak i nie-

materialnych, a poziom jej rozwoju będzie zawsze wynikiem połączenia rozwoju technologii i szeroko pojętej kultury. Dlatego R. Więckowski podkreślał, że istotą współcześnie rozumianej pracy wychowawczej w edukacji wczesnoszkolnej powinny być założenia, iż praca wychowawcza ma aksjologiczne uwarunkowania, a jej efektywność warunkowana jest systematycznym poznawaniem natury dziecka, atmosferą życzliwości we wspomaganiu jego dążeń i aspiracji edukacyjnych, systematycznym diagnozowaniem rozwoju dziecka, tworzeniem dzieciom warunków do uczestniczenia w procesie edukacyjnym. Postulował odejście od modelu wychowawczego typu „tresura” (polecenie wydawane przez nauczyciela lub rodzinę i obowiązek wykonania go przez dziecko), ponieważ według niego ład, dyscyplina i porządek powinny być rezultatem pracy pedagogicznej, a nie jej warunkiem.

Rozdziałem najkrótszym jest rozdział ósmy *Edukacja nauczycieli klas początkowych*. Jego podrozdziały (*Kształcenie nauczycieli; Doskonalenie nauczycieli*), w których omówione zostało kształcenie nauczycieli, wskazują też na konieczność wprowadzenia modernizacji tego szczebla edukacji zawodowej.

Problematykę kształcenia nauczycieli R. Więckowski poruszał w każdym okresie swojej twórczości, ukazując (na przykładach wziętych z autopsji, czyli własnej drogi pedagogicznej) zarówno jej negatywne, jak i pozytywne elementy i etapy. Opowiadając się za programowaniem studiów wyższych dla kandydatów na nauczycieli nauczania początkowego, dopuszczał element elastyczności wyrażającej się w dwuetapowym lub dwustopniowym kształceniu nauczycieli: wyższe studia zawodowe przygotowywałyby do pracy pedagogicznej, zaś studia magisterskie – wdrażałyby do pracy naukowej. Był też zdania, że na tym etapie kształcenia dziecka wszystkie rodzaje aktywności mają dla niego znaczenie równorzędne, dlatego żaden z nich nie powinien być preferowany, a na każdy kierunek edukacji należy przeznaczyć odpowiedni wymiar godzin w programowych założeniach kształcenia nauczycieli.

Należy tu zaznaczyć, że niektóre rozwiązania proponowane przez profesora są obligatoryjne we współczesnej koncepcji kształcenia nauczycieli pierwszych klas szkoły podstawowej.

Podkreślić też trzeba (za profesorem), że stale aktualna jest konieczność ciągłego doskonalenia swego warsztatu zawodowego. Była ona, jest i będzie obowiązkiem i koniecznością każdego nauczyciela, obowiązkiem zaczynającym się w momencie zakończenia kształcenia uczelnianego. Proces systematycznej i ciągłej aktywności zawodowej, którego celem jest aktualizowanie oraz poszerzanie wiedzy i umiejętności związanych z wykonywaną pracą, umożliwia zwiększenie efektywności pracy nauczyciela, rozwój jego osobowości, samorealizację, a wręcz – dochodzenie do mistrzostwa.

Reasumując, można w zasadzie powtórzyć za prof. dr hab. Ireną Adamek (recenzentem wydawniczym książki): „dobrze się stało, że Autorka podjęła się trudu przeanalizowania całego dorobku naukowego profesora Ryszarda Więc-

kowskiego”. Zaprezentowanie jego wkładu w polską pedagogikę, a szczególnie w edukację wczesnoszkolną, z równoczesną analizą kolejnych prac profesora – z odniesieniem ich do ówczesnych realiów – sprawia, że omawiana książka jest nie tylko typową monografią, ale pełni też funkcję podręcznika i niezbędnego przewodnika – przydatnego zarówno dla nauczycieli praktyków, jak i dla adeptów zawodu nauczycielskiego. Tym samym powinna znaleźć swoje miejsce w podręcznej biblioteczkę każdego, komu bliskie sercu są jakości edukacji wczesnoszkolnej i przygotowanie małego dziecka do dorosłego życia.

Urszula Szuścik